

SLAVICA SUNT, NON LEGUNTUR, AVAGY MIÉRT LEHET FONTOS A HUNGAROLÓGUS SZÁMÁRA A SZLÁV NYELVEK ISMERETE?

Kivonat

A dolgozat a szlávokkal közös kulturális és nyelvi örökségünkön keresztül kívánja felhívni a magyar kutatók figyelmét a szláv nyelvek és kultúrák ismeretének fontosságára. A magyarországi szlavisztika komoly mértékben járult/járul hozzá a magyarországi hungarológia eredményeihez. A szlavisztika elengedhetetlen a magyar nyelv tanulmányozásához, de segíthet bizonyos magyar nyelvi kategóriák (pl. az igeaspektus) és tendenciák (pl. az igekötők kialakulása, használatuk nagyarányú elterjedése és folytonos változása) tágabb nyelvészeti kontextusba helyezésében és jobb megértésében is. A velünk évszázadok óta együtt élő szláv népek nyelveinek és kultúráinak ismerete nélkül nem érthető meg Kelet-Közép-Európa világa és az a sajátos kultúrákötés sem, amely areánkra annyira jellemző. A következtetések összegzése után a tanulmány a szláv nyelvek megismerésére irányuló felhívással zárul.

Kulcsszavak: szláv nyelvek, szlavisztika, hungarológia, Kelet-Közép-Európa

1. A cím első része némi magyarázatot kíván, hiszen a *Slavica sunt, non leguntur* 'Szlávul vannak, nem olvassák' valójában egy ismert latin mondás, a *Graeca sunt, non leguntur* 'Görögül vannak, nem olvassák' parafrázisa. Ez volt az általános vélekedés a kolostori könyvtárak félreeső sarkaiban porosodó görög könyvekről a középkorban, amikor a nyugati egyházi műveltség kizárólag a latinon alapult, és a görög nyelven írt szövegeket szinte senki sem olvasta (tudta elolvasni). Ilyen értelemben adódik a párhuzam a szláv nyelvekkel, hiszen ezeket nálunk szintén viszonylag kevesen ismerik: csak kevesen értenek, tudnak „szlávul”.

A leendő hungarológusok figyelmét – valamely finnugor nyelv (pl. finn, észt) mellett – elsősorban a német és a latin ismeretének fontosságára szokták felhívni, amit főként nyelvtörténeti és történelmi, illetve areális okok magyaráznak. Itt jegyezzük meg, hogy a finnugrisztika kutatói számára viszont az orosz nyelv fontossága vitathatatlan, többek között az e nyelven hozzáférhető, kisebb finnugor nyelvekről szóló szakirodalom miatt. Tehát már itt jelentkezik az egyik (a legtöbb anyanyelvi beszélővel rendelkező) szláv nyelv fontossága, megkerülhetetlensége. De vajon érdemes-e – különösen a magyar nyelvvel hivatásként foglalkozóknak – valamely szláv nyelvet és kultúrát *általában is* tanulmányozni, valamely szláv nyelven tudni? Több érv

hozható föl e mellett, hiszen a nagyobbrészt szláv nyelvek közé ékelt magyar nyelv helyzete, a Magyarországon élő szláv nemzetiségek jelenléte, illetve az ebből adódó, meglehetősen komplex kölcsönviszony egyenként és együttesen is a szláv nyelvek és kultúrák ismeretének fontossága mellett szólnak. További szempontként merülhet fel, hogy a korunkban mindent eluralni látzó világangol hatásait ellensúlyozandó, talán hasznos lehet más nyelv(ek) gondolkodásmódjának és világgképének megismerése (is), de erről talán majd más alkalommal... E szabad asszociációkra épülő írás keretében most leginkább azoknak a kapcsolódási pontoknak a felmutatására vállalkozunk, amelyek a szláv nyelvek fontosságát támasztják alá a hungarológiában, kitérve egyben néhány, a szélesebb olvasóközönség számára talán kevésbé ismert információra is. Az irodalmi és a történelmi-kultúrtörténeti érdekességek említése mellett főként a nyelvi-nyelvészeti tényekre fókuszálunk. Jóllehet óhatatlan, hogy az alábbiakban olykor talán triviálisnak tűnő ismereteket is közöljünk, meggyőződésünk, hogy ezeket is érdemes újra felidézni, evidenciában tartani. Írásunkban kiemelt figyelmet szentelünk a budapesti szlavisztikai iskola képviselőinek és eddig elért eredményeiknek.

2. A közelmúltban elhunyt szlavista nyelvtudós, Nyomárkay István akadémikus írja *Szláv szomszédaink* című propedeutikus művében (Nyomárkay 2013: 8), hogy csak keveset tudunk a szlávokról, hozzátéve, hogy bizony ők se tudnak többet rólunk. S valóban, sokan nagyobb érdeklődéssel fordulnak messzi vidékek egzotikus kultúrái felé, mint saját közvetlen környezetünk vagy a szomszédos szláv népek felé, akikkel pedig számos dolog fűz össze bennünket. Idézzünk most föl ezek közül néhányat! Gondolhatunk közös Kárpát-medencei zenei örökségünkre, dallamkincsünkre: az *Érik a szőlő, hajlik a vessző...* kezdetű népdal például ismerősen cseng a szlovák fülnek is, csak ők más szöveggel: *Ej duby, duby...* 'Hej, tölgyek, tölgyek...' éneklik. Még a lengyelországi Tátraalján élő hegylakók, a gurálok dallamai között is megtaláljuk több, idehaza jól ismert népdal megfelelőjét.

Számos egyéb közös szál is akad azonban, egyesek egészen koraiak. Az például, hogy a keleti szlávok talán valamikor a VIII–IX. század táján valahol a végtelen dél-orosz sztyeppéken találkozhattak az akkoriban még az onogur törzsek szövetségéhez tartozó őseinkkel. Az *ungur* népnév, amely később több európai nyelvben is általánossá vált a magyarok megnevezésére (vö. angol *Hungarian*, német *Ungar*, francia *hongrois*, olasz *ungherese*), a keleti szlávoktól ered, tőlük vette át a lengyel is *Węgiel* formában. Ez került vissza később az oroszba *vengr* (венгр) alakban. Nota bene, e szó nőnemű alakja, a *vengerka* (венгерка) tkp. 'magyarka' jelenthet az oroszban zsinóros díszítésű kék huszárdolmányt (amely igen népszerűvé vált a XIX. századi orosz

falusi földesurak körében), 2/4-es ütemű, a csárdásra emlékeztető magyar táncot, de a XIX–XX. század fordulóján az oroszországi mulatókban fellépő táncosnőt is, amely tulajdonképpen a prostituált egyik eufemisztikus megnevezésére szolgált akkoriban.

Egy másik lengyel szál szintén a régmúlt időkbe vezet. Írásos források és a térségben végzett kutatások leletanyaga azt igazolja, hogy egy magyar törzs vagy annak katonáskodó része nem kelt át a Kárpátok északkeleti szorosain, hanem a hágók védelme vagy a Kijev–Prága kereskedelmi útvonal ellenőrzése végett tartósabban megtelepedett Przemysl, Halics és Lodomér térségében, ütközőzónát kialakítva a területen. Ennek képlékeny határaitól északra és nyugatra helyezkedett el a *lędzian* nevű nyugati szláv néptörzs szállásterülete. Valahol itt lehet az eredője annak, hogy Lech fejedelem utódait, a lechitákat vagy „lendzsiceket” mi, magyarok – sok Nyugat-Európában beszélt nyelvtől eltérően – lengyeleknek nevezzük, hiszen a magyarok egykor a Kárpátoktól északra élő szláv népek mindegyikét lengyelnek hívták. Ezt a nevet a magyarban régebben óorosz eredetűnek vélték, s ez az elképzelés máig jelen van a történelmi gondolkodásban (Szabados 2021: 5). Okunk van azonban feltételezni, hogy a magyar nyelv a szót közvetlenül a lengyelből vette át (Tapolcai 2010: 130–1). Akárhogyan is történt, *lengyel* népnevünk végső forrása az 'irtványföld' jelentésű szláv **lędo* alak. Megemlíthető még, hogy egy Vas megyei falu, *Sorokpolány* mellett feltárt Árpád-kori temető leletei szintén arra mutatnak, hogy akkoriban magyar és szláv – valószínűsíthetően lengyel – népesség élt együtt a településen. Az ide a X–XI. században betelepített, talán lengyel földről érkezett, katonáskodó népességre egy fontos pont, az egykori római kori borostyánút Sorok-pataknál lévő átkelőjének védelmét bízták a magyar gyepon. A lengyel kapcsolatot a helység nevének *Polány* eleme is alátámasztani látszik. Későbbi, de szintén a lengyel–magyar kapcsolatok körébe tartozó szál, hogy Báthory István erdélyi fejedelem és lengyel király uralkodásának idején tartózkodott Lengyelországban a magyar reneszánsz legnagyobb költője, Balassi Bálint. Krakkó ekkoriban nemcsak lengyel, de magyar kulturális központ is volt, az 1530-as évektől kezdve Krakkóban nyomtatták a magyar nyelvű könyveket. A magyar nyelv és művelődéstörténet számára kiemelkedően fontos vizsolyi biblia nyomtatásához Krakkóból hozták a betűket, ezért az eredeti (és a reprint) kiadásban több lengyel betű (pl. Ł, ę, ś) is található. E korszak lengyel és magyar irodalmának, az ekkoriban virágzó lengyel és magyar történelmi-kulturális kapcsolatoknak részletes áttekintését és elemzését adja a polonista irodalmár, Várnai Dorota gazdag tényanyagot kínáló kötete (Várnai 2019), amely megkerülhetetlen a kérdéssel komolyabban foglalkozni kívánó kutatók számára. Folytatva a történelmi-kultúrtörténeti barangolást villantsuk itt

most fel néhány olyan személyiség arcképét, akiknek egyike-másika joggal lenne tekinthető akár közösnek is; annyi mindenesetre bizvást kijelenthető róluk, hogy szorosan kötődnek a magyar nyelvhez és kultúrához.

A nyugati szlávtság körébe tartozó szlovákokkal számos közös szál akad, ezek közül most csak egyet említünk. A fentieknél évszázadokkal későbbi történet, hogy a szlovákok egyik nagy, máig népszerű nemzeti költőjét, a Felsőkubinban született Országh Pált, aki később a Hviezdoslav költői nevet vette fel (szlovák alakban: Pavol Országh Hviezdoslav), szülei Miskolcra adták gimnáziumba, hogy jól megtanuljon magyarul. Országh Pál középiskolai tanulmányait aztán már a késmárki magyar gimnáziumban fejezte be, Eperjessen jogi tanulmányokba kezdett, és Budapesten tett ügyvédi vizsgát. Irodalmi pályája kezdetén a fiatal Országh magyar nyelven írt költeményeket, hiszen Petőfi Sándor és Arany János költészetének hatására kezdett verselni, később – más világirodalmi nagyságok művei mellett – már az ő verseiket fordította szlovákra. Szintén Országh Pál volt az, aki Madách Imre világdramáját, *Az ember tragédiáját* szlovákra átültette, amiért a Kisfaludy Társaság a tagjává választotta.

A déli szláv nyelvek, jelesül a szerb felé fordulva érdemes szólni a magyarországi szerb költő és műfordító Vitkovics Mihályról (1778–1829), aki gimnáziumi tanulmányait Egerben és Pesten, majd jogi tanulmányait már teljes egészében Pesten végezte, ahol később Virág Benedekkel, Horvát Istvánnal, Szemere Pállal és Révai Miklóssal került kapcsolatba. Vitkovics a verselésen kívül még a színművészet és a színműírás iránt érdeklődött komolyabban. Maga is írt magyar történelmi tárgyú színműveket, és fordított is magyarról szerbre. Fontos mozzanat Vitkovicsnak a Kazinczy Ferencsel kötött ismeretsége és részvétele a magyar nyelvújítási mozgalomban. Kazinczy hozzá írta 1811-es híres episztoláját, amely a magyarországi nyelvújítási harc megindításának egyik döntő momentumja. (Kazinczyról máskülönben meg kell jegyezni, hogy nemcsak nyelvújítóként, de fordítóként is maradandót alkotott. Többek között Shakespeare, Molière, Goethe és Lessing műveit fordította magyarra, de a délszláv irodalom fontos népi balladájának – *Hasanaginica* – is ő a fordítója.) Érdemes még említést tenni Vitkovicsnak a magyar könyvkiadás terén és a Magyar Tudományos Akadémia szervezése körül végzett értékes munkájáról: áldozatosan támogatta a magyar nyelvű könyvek kiadását és azok minél szélesebb körben történő terjesztését, valamint haláláig aktív tagja volt a Magyar Tudományos Akadémia szervezőbizottságának. A Pest belvárosában álló, Szerb utcai háza a kor íróinak szellemi központja volt, ahol a komoly irodalmi vitákat és megbeszéléseket rendszerint vidám hangulatú, bőséges lakomák zárták. A szerb költőt kellemes modora és elméssége a pesti szellemi élet egyik legkedvel-

tebb alakjává tette. Vitkovics egyébiránt korának pesti „sztárügyvédje” volt, nála jurátuskodott Deák Ferenc. Nem ő volt azonban az egyetlen jeles szerb személyiség, akit szoros szálak fűznek Magyarországhoz. A szerbség nagy költője, az Újvidéken születő Jovan Jovanović Zmaj (1833–1904) középiskolai tanulmányait többek között Halason, Pozsonyban és Pesten végezte, Pesten kezdett jogi tanulmányokba is, amelyeket aztán Prágában és Bécsben folytatott. Magyarországnak a szerbség kulturális életében betöltött szerepéről sokat elmond, hogy az első szerb irodalmi társaság is Budapesten alakult meg (a témára vonatkozóan l. még Hadrovics 1994: 99–106).

Továbbra is a déli szlávoknál időzve: a XX. századi horvát irodalom egyik legnagyobb alakja, Miroslav Krleža – bár Zágrábban született – Pécssett végezte el a katonaiskolát, s a budapesti Ludovikán avatták az osztrák–magyar hadsereg tisztjévé. A horvát író jól tudott magyarul, és behatóan ismerte kora magyar irodalmát és szellemi életét, különösen Ady és a *Nyugat* című folyóirat, valamint a Galilei-kör és Jászi Oszkár gyakoroltak meghatározó hatást irodalmi és politikai szemléletére. Krleža ifjúkorában gyakran időzött Budapesten (a Belvárosi kávéház volt a törzshelye), eleven kapcsolatot tartott fenn magyar írókkal, költőkkel, és a szellemi élet más képviselőivel. Később odahaza gyakran hívta fel a horvát irodalmárok figyelmét a magyar nyelv és kultúra ismeretének fontosságára.

A mintegy bevezetőnek szánt történelmi-kulturális szálak és a közösnek tartott vagy magyar vonatkozásokkal is bíró személyiségek mellett természetesen a szláv nyelvek magyarra gyakorolt, alapvetően szubsztrátum jellegű hatása is kiemelt figyelmet érdemel.

A magyar nyelv jelenkori areális helyzetével kapcsolatos, fentebb már említett, a szláv nyelvek tanulmányozása mellett szóló egyik érv történelmi előzményekre vezethető vissza: a Kárpát-medencébe érkező honfoglaló eleink jórészt olyan népeiséget találtak itt, amely a már felbomlóban lévő ősszláv dialektusait beszélte. Elsőként a dalmáciai tudós püspök, Verancsics Faustus 1595-ben (Vig 2011), majd a Bécsi Egyetem szlovén származású professzora, Franz Miklosich 1870-ben hívta fel a figyelmet arra, hogy a magyar nyelvben nagyszámú szláv kölcsönszó található. Ezek mennyisége jóval meghaladja a más nyelvből átvett szavaink számát, arányuk pedig megközelíti ősi, finnugor szavainkét. Ezeknek a magyar nyelvbe a IX–X. század táján bekerült szavaknak a többsége az alapszókincshez tartozik, és igen kiterjedt szóbokorral rendelkezik, példaként álljanak itt csupán az alábbiak: *ablak, asztal, barát, beszéd, család, cseléd, ebéd, kalács, király, korong, málna, mostoha, munka, nadrág, széna, szilva, tézta, tiszt, uzsonna, vacsora*. Jóllehet sokan talán nem is gondolnák, de szláv eredetű az *utca* szavunk is, amelynek mai formája egy régebbi *ulcza* (vö. *ulcza* < *ulica*) alakból

az *út* szavunk segítségével történt értelmesítés révén alakult ki. Egyes szláv szavakat a magyar két formában, két eltérő jelentéssel is átvett. Ezek közé tartozik az óbolgár hangtani jegyeket magán viselő *mezsgye*, valamint a nyelvünkbe később bekerült, óhorvát hangtani jegyeket mutató *megye*, de hasonló a története a *rozsda* és *ragya* szavainknak is (vö. Zoltán 2012: 279). A korai szláv–magyar együttélés meglehetősen szoros voltára mutat, hogy a szavakon kívül még egy kicsinyítő képző, a máig produktív *-ka* átvételére is sor került. Szláv eredetű a magyarban a hét néhány napjának a neve (pl. *szerda*, *csütörtök*, *péntek*), a földműveléssel kapcsolatos lexika (*asztag*, *barázda*, *csoroszlya*, *zab*, *bab*, *széna*, *répa*) és a keresztény terminológia (erről l. Vig 2017: 305–14) egy része (maga a *keresztény/keresztény* szavunk), de számos földrajzi helyneveink is. Ez utóbbiak közé tartozik például a *Beszterce* 'gyors folyású patak (partjára épült település)', a *Balaton* 'mocsaras, sáros (tó)', a *Csongrád* 'fekete (azaz földből való) vár', az *Esztergom* 'örzött (vár)', a *Keszthely* 'templom(os hely)', a *Kesztlöc* 'templomocská', a *Nógrád* 'új vár', *Paloznak* 'a szőlős mellett (épült település)', a *Pécs* 'kemence', a *Pest* 'barlang', *Tapolca* 'meleg vízű folyó (partján épült település)', vagy a *Zemplén* 'földből való (vár)'. Sok családnevünk is szláv átvétel. Ilyenek például a *Bodnár*, a *Kádár*, a *Korcsmáros*, a *Kovács*, a *Mészáros* – ennek ősbibb változata egykori kiváló színészünk családneve, a *Mensáros* – a *Molnár* és a *Takács*. A fentiekén kívül még számos olyan szláv eredetű magyarországi családnev van, amelyeknek jelentését inkább csak az etimológusok értik, de olyan régóta vannak már jelen nyelvünkben, hogy nem érezzük őket idegennek. Ezek többsége foglalkozásnév, de akad közöttük népnév is (pl. a *Hornyák* 'bányász', a *Hudák* 'sovány ember', a *Gerencsér* 'fazekas' (ennek létezik *Gelencsér* és *Gancár* vagy *Gancsár* változata is), a *Kollár* 'kerékgyártó, kerekas' (ennek egy régebbi változata a *Koleszár*), a *Polyák* 'lengyel', a *Ruszin*, 'ruszin' vagy 'rutén', a *Slezák* (illetve *Szlezák* vagy *Lezsák*) 'sziléziai' vagy a *Tokár* 'esztergályos'. Kevésbé ismert, hogy egyes vélemények szerint a szláv átvételek közé tartozik még a népszerű *Bodri* kutyanév is, amely Arany *Tengeri hántás* című balladájában a népies *Bodré* alakban fordul elő, s amelynek eredeti jelentése 'fürgé'. A szláv átvételeknek szentelt döntő figyelem mellett sokszor háttérbe szorul az a tény, hogy a magyarban nemcsak szláv jövevényszavak, de szláv tükörszók is vannak. Szláv mintára képződtek például számneveink tíztől felfelé (vö. pl. *dva* + *na* + *desęty* = *dvanast* – tkp. kettő + (a) tizen = tizenkettő), és igen valószínűnek tűnik, hogy a magyar *fog valamit tenni* típusú, jövő időt kifejező szerkezet is a 'fog, vesz' jelentésű szláv *jęti* + *infinítívusz* szerkezetet másolja. Szláv – pontosabban szólva horvát mintára – történt két borfajtánk: a „hárslevelű” és a „juh fark” elnevezése. Előbbi a *lipanji list*, utóbbi az *ovęji repak* kifejezés tükörfordítása. Mindkét szőlőfajtát a törökök elöl menekülő horvátok hozták

magukkal, s nekik köszönhetően terjedtek el aztán Magyarországon. Szláv mintára történt tükörfordítás eredménye a *vízkereszt* ünnepnevünk is.

Magyar nyelvészeink, például Szarvas Gábor azt hangsúlyozva igyekeztek csökkenteni a nyelvünkbe bekerült szláv szavak jelentőségét, hogy azok nem egy, hanem több különböző szláv nyelvből származnak. Zoltán András szlavista nyelvész azonban egy nemrégiben megjelent tanulmányában (Zoltán 2017: 1–9) arra hívta fel a figyelmet, hogy magának a lexikai anyagnak a természete olyan, hogy nem lehet megállapítani, hogy ezek a korai kölcsönszavak pontosan melyik szláv nyelvből kerültek a magyarba, hiszen bekerülésük idején a szláv nyelvek még nem léteztek mai, kikristályosodott formájukban. Ezek az ősi szláv nyelvjárástömbök ugyanis a hangtani jegyek olyan kombinációit mutatják, amelyek már egyetlen mai szláv nyelvben sem lelhetők fel ilyen formában. A fenti megállapítást némiképp árnyalja, hogy mivel a magyarság a legkorábbi szellemi és kulturális kapcsolatait a horvátok felé építette ki, az államigazgatás (pl. *ispán, kenéz, király, megye, perel, poroszló, tömlöc, zálog*), az egyházi terminológia (*bérmál, kereszt, szent, vecsernye*) és a katonai étellel kapcsolatos szavaink egy része (pl. *betyár, pribék, rab, strázsza, vitéz*) tudhatóan óhorvát vagy ószlovén eredetű. A kérdéssel Hadrovics László és Nyomárkay István szlavistáink foglalkoztak részletesen (Hadrovics 1994: 245–301; Nyomárkay 2004a). Itt kell említést tenni továbbá arról, hogy a tokaji borospalackok némelyikének címkéjén olvasható *samorodni* szavunk szintén azon kevés szláv jövevényszó közé tartozik, amelyről pontosan tudható, hogy a lengyel nyelv volt az átadója, hiszen ez a fentebb felsoroltaktól eltérően évszázadokkal később került be nyelvünkbe. Maga a szó (*samorodny*) a lengyelben eredetileg ’öntermőt’ jelent, de a magyar borászati szaknyelv ’az aszúszemek kiválogatása nélküli, egybeszüretelt’ borra alkalmazza. Ez volt a tokaji főbor elnevezése, amely borféleség már a XVI. század második felétől ismert volt Tokajban, amikor még Lengyelország volt a magyar bor legnagyobb felvevőpiaca, az elnevezés azonban csak a XIX. század második felében honosodott meg a magyarban (Csoma 2011: 57).

A szláv jövevényszavaink kérdésével már korai szlavistáink, Asbóth Oszkár és Melich János is igen behatóan foglalkoztak, számos addig tisztázatlan etimológiájú szavunk megfejtése köszönhető nekik, még hosszú évtizedekig kellett azonban várni arra, hogy Kniezsa István monumentális, *A magyar nyelv szláv jövevényszavai* című, kétkötetes, nagy filológiai pontossággal megírt munkában (Kniezsa 1955) dolgozza fel a kérdést, a magyar szlavisztika régi adósságát törlesztve ezzel. Kniezsának a témához kapcsolódó kutatásait olyan művekben foglalta össze, mint a *Magyarország népei a XI. században; Helynév- és családnév vizsgálatok, Kelet-Magyarország helynevei* (Kniezsa 2000, 2003). A nyelvtudós munkájának továbbviteleként fog-

hatók fel Hadrovics László és Zoltán András későbbi etimológiai kutatásai, amelyeknek eredményeit utóbbi szerző külön tanulmányokban közölte, aprólékos figyelmet fordítva egy-egy addig tisztázatlan szó (pl. *darázs*, *émely*, *karácsony*, *szemérem*, *szégyen*, *szid*) vagy kifejezés (pl. *azon van 'arra törekszik'*, *hálát ad*) eredetére. Ezen etimológiai és szövegkutatások eredményeit több, a témához kapcsolódó nyelvi-kulturális tanulmánnyal együtt Zoltán András *Szavak, szólások, szövegek* című kötete tartalmazza (Zoltán 2005).

A magyarba bekerült szláv lexikai elemek mellett valamiért sokkal kevesebb szó esik arról, így kevésbé él a köztudatban, hogy fordított irányú átvétel is történt: a szláv nyelvekbe is bekerült több magyar szó, és itt természetesen nem vagy nem csak az olyan kultúr- vagy vándorszavakra gondolunk, mint a *csárdás*, a *gulyás*, a *kocsi* vagy a *paprikás*, amelyek a világ számos más (nem szláv) nyelvében megtalálhatók. A szlovákba bekerült például az *oldomás* 'áldomás', az *arok* 'árok', a *beľár* 'betyár' (az eredetileg a déli szlávból a magyarba bekerült szót tőlünk vette át aztán a szlovák nyelv), a *chotár* 'határ', a *chyba* 'hiba', a *chýr* 'hír', a *kantár* 'kantár', a *korhel* 'korrhely' (forrása a német *Chorherr* közvetlenül a magyarból), az *osoh* 'haszon', a *perkelt* 'pörkölt', a *vankúš* 'vánkos', a *vidiek* 'vidék', a *pohár* 'pohár' (forrása eredetileg a görög *bikos* 'boroshordó', ebből a népi latinon át a németből [*Becher*] került a magyarba, s tőlünk aztán a szlovákba), a *šiator* 'sátor' vagy a *salas* '(pásztor)szállás'. A kérdést részletekbe menően vizsgálja az általános szlavista, – „szűkebb pátriáját” tekintve szlovakista – Gregor Ferenc nyelvészprofesszor két munkájában (Gregor 1993, 1999).

A lengyelben – főként a gazdag történelmi kapcsolatoknak, elsősorban a már említett Báthory István uralkodásának köszönhetően – nem elhanyagolható a magyar eredetű szavak aránya. Ezeket Robert Wołosz (1989a: 215–317, 1989b: 3–27), hazánkban élő polonista nyelvész tekintette át, majd az általa közölt terjedelmes anyagot a krakkói etimológus, Marek Stachowski (2002: 45–52) vonta kritikai vizsgálat alá, s a kérdéshez később egy szerény előadás keretében magam is hozzászóltam (Pátrovics 2020). E szavak közül több (pl. *bekiesza* 'bekecs', *dobosz* 'dobos', *giermek* 'apród, fegyverhordozó' [vö. gyermek], *hajduk* 'hajdú', *harcierz* 'cserkész', *harcować* 'hadakozik', *hejnał* 'kürtszó a krakkói Mária-templom tornyából', *husarz* 'huszár', az argóban ismert *ment* 'zsaru' és származékszava a *mentownia* 'rendőrség', melyeknek forrása a magyar *mente* szó, *orszak* 'menet' [ez utóbbinak nem az *ország*, hanem az *őrség* szavunk az eredője], *szalas* 'pásztorszállás', *szereg* 'sereg, sokaság', *szyszak* 'sisak') ma is a nyelvhasználat része. Az oroszba bekerült magyar lexikai elemekről a szláv, ezen belül is főként az orosz nyelv történetével foglalkozó Hollós Attila nyelvtörténész írt átfogó monográfiát *Az orosz szókincs magyar elemei* címen (Hollós 1996).

A horvát nyelvújítás magyar mintái című értekezésével 1987-ben akadémiai doktori címet szerzett, fentebb már említett Nyomárkay István nyelvész-professzor kutatásai mutattak rá arra, hogy a XIX. századi horvát nyelvújítók a német vagy a cseh minták mellett magyar mintára is több horvát kifejezést alkottak (erről. l. még Nyomárkay 2004b: 85–99, 2009: 211–7, 2011: 11–113), s hogy nemcsak a mai horvát irodalmi nyelv (vö. *ašov* 'ásó', *bitanga* 'bitang', *đilkoš* 'szélhámos' tkp. *gyilkos*, *gumb* 'gomb', *hajduk* 'hajdu', *lopov* 'tolvaj' tkp. „lopó”, *salas* 'tanya', *soba* 'szoba', *šargarepa* 'sárgarépa', *varoš* 'város'), de egy mikrosztenderd szláv nyelv, a burgenlandi horvát is több magyar lexikai elemet tartalmaz (Nyomárkay 1996). A magyar nyelvújítás kérdéséhez – azt a környező kultúrák kontextusába helyezve – magam is hozzászóltam egy előadás formájában, amely a pomázi Teleki–Wattay-kastélyban tartott, *Verstan – poétika – nyelvújítás* című emlékülésen hangzott el (Pátrovics 2009: 33–40).

Amint az már a fentiek alapján is látható, a hungarológia a szlavista, vagy szlavistaként indult nyelvészeknek és irodalomtörténészeknek több felfedezést, illetve jelentős művet köszönhet. Vannak ezek között eminenter a magyar nyelvet, illetve kultúrát érintők, de olyanok is, amelyek inkább csak kiegészítésképpen tartalmaznak magyar vonatkozásokat. Az alábbiakban ezekről szólunk vázlatosan.

3. A régebbi generációknak Hadrovics László neve leginkább az Akadémiai Kiadó gondozásában számos kiadást megért *Magyar–oros / Orosz–magyar szótár* társszerzőjeként lehet ismerős (Hadrovics–Gáldi 1989). Kevésbé él azonban a köztudatban, hogy a magyar irodalom Hadrovics László munkálkodásának eredményeképpen fedezett fel két elveszettnek hitt középkori magyar regényt, a *Nagy Sándor regényt* és a *Trója regényt*. Ezek a korban népszerű témákat feldolgozó, irodalomtörténeti szempontból jelentős alkotások a történelem viharaiban elvesztek ugyan, de délszláv fordításaik megmaradtak. Annak minden kétséget kizáró igazolása, hogy a délszláv regények magyar eredeti fordításai kizárólag Hadrovics László aprólékos filológiai kutatásainak köszönhetők. Ugyancsak ő a szerzője a szakmai körökben máig mérvadónak tekintett *Magyar történeti jelentéstannak* (1992). A jelentős művek közé tartozik Kiss Lajos *Földrajzi nevek etimológiai szótára* (1978) is, amely Hadrovics fentebb hivatkozott nagyszótára mellett ugyancsak színvonalas szótáraink sorát gazdagítja.

Zoltán András alább ismertetett monográfiája (Zoltán 2004) azonban nem szótár, hanem nagy minuciozitással készített munka, amely a hun királyról, Attiláról szóló művek hosszú sorába illeszkedik, igaz, csak áttételesen, hiszen

ebben a szerző nem magáról Attiláról, hanem egy Attiláról szóló műről, Oláh Miklós *Athilájáról* írt filológiai tanulmányt. Udvari István a kötet előszavában tömören így tájékoztat a darab előtörténetéről: „Ez a mű a magyar humanista irodalom sikerdarabja volt Kelet-Európában. 1568-ban jelent meg először Bázelen, történelmi léptékkal mérve szinte azonnal lefordították lengyelre (1574), lengyelről fehéroroszra (1580 k.), 1582-ben egy igazi kelet-európai bestseller, Maciej Strykowski krónikája vesz át belőle szövegrészeket, amelyeket aztán a XVIII. században e krónikával együtt fordítanak le ismételen fehéroroszra, majd nagyorosz egyházi szlávra.” Az *Athila* szerzője, Oláh Miklós (latinosan Nicolaus Olahus 1493–1568) a neves magyar humanista, II. Lajos, majd a mohácsi csatavesztés után Mária özvegy királyné titkára, később esztergomi érsek. *Athila* című művét Németalföldön írta meg latin nyelven 1536-ban vagy 1537-ben. A művet, amely először Antonio Bonfini *Rerum Ungaricarum Decades* című történelmi munkájával egybefűzve jelent meg, a magyar Zsámboky János (humanista néven Johannes Sambucus) adta ki elsőként a szerző halálának évében. Ezután Oláh Miklós műve latin eredetiben még több kiadást is megért (a legutóbbi 1938-ból való), magyar nyelven azonban csak 1977-től olvasható Kulcsár Péter fordításában. Bizonyos szempontból tehát furcsa sors jutott Oláh művének. Nemcsak azért, mert – jöllehet magyar szerző tollából való – lengyel nyelven mégis mintegy négyszáz évvel előbb volt olvasható, mint magyarul, hanem azért is, mert a művet sokáig nem is Oláh Miklósnak tulajdonították. A lengyel irodalomtörténészek és bibliográfusok jó ideig úgy hitték, hogy Cyprian Bazylik, az *Athila* fordítója nem Oláh Miklós munkáját, hanem egy olasz humanista, bizonyos Callimachus Experiens *Attila* című, 1489-ben kiadott latin nyelvű művét ültette át lengyelre, ami azonban nem felel meg a valóságnak. Zoltán András a filológia oldala felől megközelítve a problémát Oláh Miklós szerzősége mellett érvel, amit szerinte a lengyel és a latin nyelvű szövegek már pusztán futólagos összehasonlítása is minden kétséget kizáróan igazol. A művel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy sajnálatos módon kimaradt *A krakkói nyomdászat szerepe a magyar művelődésben* címet viselő illusztris kötetből. Pedig a mellőzést semmi sem indokolja. Oláh Miklós *Athilája* ugyanis a legkorábbi prózai mű, amelyet magyar szerzőtől lengyelre fordítottak, s melynek témájául ráadásul egy, a magyar nemzeti múlt szempontjából igen fontos történet szolgál: Attila, a hun király története. Ennek humanista szellemben való feldolgozását találjuk a műben, amely névtelenül terjedt a korabeli kelet- és közép-európai térségben. Ez a névtelenség persze több, meglehetősen szövevényes filológiai probléma forrása is. Ezeknek a szálaknak a felfejtésére-kibogozására és megnyugtató tisztázására vállalkozott Zoltán András.

A következő – a magyar őstörténet és honalapítás szempontjából lényeges – munkának Király Péter nyelvészprofesszor a szerzője (Király 2006). A több mint két és félszáz oldalas, *A honalapítás vitás eseményei. A kalandozások és a honfoglalás éve* című kötet szakmai körökben élénk konsternációt keltett (Zoltán 2010). Király Péter a műben arra a két kérdésre keresi a választ, hogy: 1) vajon a *kalandozások* honalapító eleink külföldi harcainak a legmegfelelőbb/legméltóbb elnevezése-e; valamint, hogy: 2) a honalapítás éve – a hivatalos állásponttal megegyezően – valóban 895/896 volt-e? Az első kérdéssel kapcsolatban Király megállapítja, hogy a latin *calendae* főnévből eredő magyar *kalandozások* szó először a XIX. század második felében jelent meg, és lassanként kiszorította a régi *had*, *hadakozás*, *hadjárat* szavakat – szinte kizárólagosnak nevezhető elterjedtsége ellenére –, nem fogadta el minden történész. De nyelvészeink közül a fentebb már említett Kiss Lajosnak a véleménye szerint is téves a szó használata. A *kalandozások* idegen nyelvekre tulajdonképpen lefordíthatatlan, ezért aztán jobb híján ’betörések, zsákmányolások, zsákmányszerző akciók, portyázások’ kifejezésekkel próbálják azt visszaadni. Mivel ebben s magában a *kalandozások* szóban Király a honalapítók nemzetmentő harcainak a lebecsülését látja, s ezért a „honalapítás kori hadjáratok” kifejezés használatát javasolja. A mű második része a honfoglalás időpontjának meghatározásával foglalkozik. A honfoglalás éveként 895/896-nak a törvénybe iktatásával (1896. évi VII. törvénycikk) Király adatai szerint az a fő probléma, hogy ebben az évben magyar eleink *bizonyíthatóan nem foglalták el* a Kárpát-medencét – a nyugati forrásokban ugyanis ilyen eseményről nem tudósítanak. A szerző által idézett források viszont egytől egyig arról tanúskodnak, hogy magyar eleink már 561–562-ben megjelentek a Kárpát-medencében.

A szerző érvelésének egyik fő alapját a nyugati kolostorok névjegyzékeiben felfedezett *Ungarus*, *Hungarius* személynévek képezik, mint a magyarság külső elnevezésének korai dokumentumai. A legrégebb fellelhető ilyen adat egy 731-ben keletkezett testamentumból származik Svájcban, a Boden-tótól délre fekvő Sankt Gallen Benedek-rendi apátságban. E név legrégebb, 731. évi előfordulásából a szerző arra következtet – számításba véve a beilleszkedéshez szükséges két emberöltőnyi időt –, hogy őseink már 650 táján megtelepedhettek a Kárpát-medencében. Ez természetesen egyéb korai adatokkal is alátámasztható; fellelhető például egy Észak-Itáliából származó (Friaul 760/770) előfordulás is. A szerző álláspontja szerint magyar őseink egyszerre telepedtek meg a Kárpát-medencében az avarokkal együtt, s ez a terület állandó támaszpontjukká vált, bár szálláshelyeik máshol (pl. 811-ben az Al-Dunánál) is voltak. Király Péter úgy véli, hogy az 590. évi adat

ismeretében nem fogadható el, hogy szakembereink hiányos forrásismerete következtében (pl. a cirill betűs szláv források figyelmen kívül hagyása) Kárpát-medencei múltunk 415 évvel megrövidült. Király Péter professzor könyve szenzációs könyv, de nem könnyű olvasmány. Komoly forrástörténeti munka, amelyben rengeteg adat és hivatkozás van görög, latin, szláv, német nyelven. A szerző az egyes forrásokat (és ezek magyar fordítását) részletesen, a tágabb szöveggörnyezetbe ágyazva adja közre, értelmezi és értékeli. Érvérese meggyőző, szakértelme és szerteágazó nyelvi, művelődéstörténeti tájékozottsága pedig bámulatos.

Folytatandó a magyar vonatkozású történelmi-irodalomtörténeti művek sorát ide kívánkozik még a déli szláv nyelveket és irodalmakat, kiváltképp a horvát és a szlovén nyelvet behatóan ismerő, külföldön, és idehaza is ismert és elismert kiváló irodalomtudós, Lukács István *Dramatizirani Kajkavski Marijin Plač iz Erdeja 1620 – Dramatizált kaj-horvát Mária-siralom Erdélyből* című, kétnyelvű (horvát–magyar) munkája, amely igazi – leginkább irodalomtörténészeknek szánt – „csemege” (Lukács 2000). Ebben a szerző egy Csíksomlyóban fellelt Mária-siralom nagy filológiai műgonddal elvégzett (és nem kis meglepetésre is okot adó) elemzését nyújtja. Szintén Lukács Istvánnak köszönhetőek azok az értékes kutatások is, amelyek Mátyás király alakjának továbbélésére irányulnak a szlovénoknál. A témát a kutató *A megváltó Mátyás király színeváltozása a szlovén néphagyományban és szépirodalomban* című kötetében (Lukács 2001) dolgozta fel részletesen.

A magyarországi szlovakisztika nemzetközi hírű, jeles képviselőjének, Kiss Szemán Róbertnek *Szláv pokol Pesten. Ján Kollár munkássága 1819 és 1849 között* című műve (Kiss Szemán 2010) szintén számos magyar vonatkozást tartalmaz. A szerző széles történelmi-kultúrtörténeti kontextusban mutatja be a pesti szlovák evangélikus lelkész és költő, Ján Kollár pályájának 1819 és 1849 közötti szakaszát, a szlovák lelkipásztor működésének színtereit és sajátos pesti miliójét. A műben olvashatunk arról a sokrétű kapcsolatról, amely Kollár munkásságát a reformkor magyarországi tudományosságával összeköti. A szlovák lelkipásztor munkásságának reformkori magyar vonatkozásait tárgyaló részben szó esik arról, hogy *A Szláv nemzet jó tulajdonságai* című, kollári prédikációkra milyen termékenyítőleg hatott Horváth János veszprémi kanonoknak a korban publikált, a régi magyarok vallásáról és erkölcséről szóló, nagy ívű tanulmánya. Kollár ugyanis számos gondolatot vett át Horváthtól, s több helyen is a kor szelleméhez híven „literátus-etimológus régiségi vitába szállt” a magyar szerzővel.

Fontos megemlíteni azt is, hogy a szlavisztika az etimológiaiakon kívül ihlető forrása volt más, kimondottan magyar nyelvészeti vonatkozású kutató-

soknak is. Aligha tagadható például, hogy Wacha Balázs 1976-os, *Az igeaspektusról* címet viselő tanulmányához (amelyet továbbiak követtek) komoly ösztönzést adtak azok a problémák, amelyekkel idehaza az orosz tanárok és a tanulók szembesültek az akkoriban még kötelező orosz nyelv aspektuskategóriájának tanítása/tanulása során. A russzista aspektológus Jászay László Tóth Lászlóval társszerzőségben írt, *Az orosz igeaspektusról – magyar szemmel* című könyve (Jászay–Tóth 1987) aztán részletes vizsgálat alá vonta a kérdést számos fogódzót kínálva, nemcsak az oroszral történő összevetésre, de egyben a tudatosabb magyar nyelvhasználatra is sarkallva az olvasót. Jászay az 1990-es évek elején orosz nyelven publikált egy, az igeaspektusról szóló egyetemi tankönyvet is, amely külön fejezetekben tárgyalja az orosz aspektusjelentések kifejezési lehetőségeit a magyarban (Jászay 1993: 54–60, 70–9). Ezen művek sorába illeszthetők az általam írt, immár a lengyel (esetenként a német) és a magyar nyelvet az aspektus- és az időkategória szempontjából összevető munkák is (Pátrovics 2004, 2018), amelyek egy magyar nyelvész számára is haszonnal forgathatók/forgatandók. Wacha Balázs fentebb hivatkozott, úttörő jelentőségű cikkének megjelenése óta – éppen a szláv nyelvekkel történt összehasonlítás eredményeként – egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a magyar nyelvben is létező kategória az igeaspektus, ám az alapvetően más természetű, mint a szlávban.

Az előbbiekhöz hasonlóan, Bańcerowski Janusz nyelvészeti kutatásaihoz is egy szláv nyelvnek, a lengyelnek a magyarral történő összevetése adott ösztönzést. A professzor életművének meghatározó darabjai a magyar és a lengyel nyelv hangtanáról, pragmatikájáról vagy az egyes fogalmak eltérő nyelvi világméretéről szóló, gazdag példaanyaggal illusztrált, színvonalas munkák (Bańcerowski 2000: 384–8, 2001a, 2001b: 21–30, 2007: 76–87, 2008), amelyek a polonisták és a magyar nyelvészek számára egyaránt számos tanulsággal szolgálnak.

A fenti – a hungarológia számára olykor „csak” érdekes, sokszor azonban kiemelten fontos, sőt egyenesen korszakos – művek létrejöttében jelentős, mondhatni meghatározó szerepet játszott szerzőik szláv nyelvismerete, szlavisztikai műveltsége.

4. Az már e vázlatos áttekintés alapján nyilvánvalónak tűnik, hogy a magyarországi szlavisztika komoly mértékben járult/járul hozzá a magyarországi hungarológia eredményeihez. Tegyük tehát fel a kérdést, hogy miért lehet fontos a hungarológus számára a fentebb már említett német és latin mellett valamely szláv nyelv ismerete, a szláv nyelvek és kultúrák világában való tájékozottság is. Szigorúan nyelvészeti szempontból tekintve a dolgot

elsősorban azért, mert elengedhetetlen a magyar nyelv – kiváltképpen annak szókincse, a magyarországi hely- és családnevek, valamint a magyar hangtörténet – tanulmányozásához, de segíthet bizonyos magyar nyelvi kategóriák (pl. az igeaspektus) és tendenciák (pl. az igekötők kialakulása, használatuk nagyarányú elterjedése és folytonos változása) tágabb nyelvészeti kontextusba helyezésében és jobb megértésében is. Tágabb értelemben pedig azért, mert a velünk évszázadok óta együtt élő szláv népek nyelveinek és kultúráinak ismerete nélkül nem érthető meg Kelet-Közép-Európa világa, és az a sajátos kultúrákötés sem, amely areánkra annyira jellemző (Fried 2014: 53–65). (Itt jegyezzük meg, hogy szláv nyelveken számos, színvonalas nyelvészeti és irodalomtörténeti vagy folklorisztikai munka olvasható, több közülük – a nyilvánvaló földrajzi közelség, illetve érintettség okán – magyar vonatkozásokat is tartalmaz.)

Azoknak tehát, akik elmélyültebben szeretnék tanulmányozni nyelvünk, a magyar nyelv történeti hangtanának és szókincsének fejlődését, vagy más okból érdeklődnek térségünk „közös dolgai” iránt, a szláv nyelvekről szóló, a szláv nyelven írott művekre vonatkozóan egy szintén latinul hangzó, Szent Ágoston élettörténetéből ismert szentenciára hívjuk fel a figyelmét, ami felfogható akár tanácsként is: *Tolle, lege!* ’Vedd és olvasd!’

Szakirodalom

- Bañcerowski, Janusz 2000. Az országismeret nyelvi vonatkozásainak egyes elméleti kérdései a lengyel és a magyar nyelv anyaga alapján. In: Nyomárkay István (szerk.): *A nyelv és a nyelvi kommunikáció alapkérdései*. ELTE Szláv és Balti Filológiai Intézet, Lengyel Filológiai Tanszék. Budapest. 384–8.
- Bañcerowski, Janusz 2001/a. *Podstawy polsko-węgierskiej fonetyki i fonologii kontrastywnej*. Tinta Könyvkiadó. Budapest.
- Bañcerowski, Janusz 2001/b. *Perspektywy polsko-węgierskiej semantyki kontrastywnej*. In: *Lengyelek és Magyarok Európában. Nyelv, irodalom, kultúra – párhuzamok és kapcsolatok. Tanulmányok D. Molnár István professzor tiszteletére*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debreceni Egyetem. Debrecen. 21–30.
- Bañcerowski, Janusz 2007. Nemzeti sztereotípiák a magyar és a lengyel közmondásokban és frazeológiai kapcsolatokban. *Magyar Nyelvőr* 76–87.
- Bañcerowski, Janusz 2008. *A világ nyelvi képe. A világkép mint a valóság metaképe a nyelvben és a nyelvhasználatban*. Tinta Könyvkiadó. Budapest.
- Csoma Zsigmond 2011. Borból lettem, borrá leszek. *Múlt-kor*. 2011/nyár 54–7.
- Fried István 2014. A magyar irodalom meg a szláv irodalmak. In: *Bolyongás a (kelet-) közép-európai irodalmi labirintusban. Egy soknyelvű, sokműveltségű régió „természet”-rajza*. Lucidus Kiadó. Budapest.
- Gregor Ferenc 1993. *A szlovák nyelv magyar elemeiből*. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Szláv Filológiai Tanszék. Budapest.

- Gregor Ferenc 1999. *Segédkönyv a szlavisztikai szemináriumi gyakorlatokhoz Gregor Ferenc válogatott írásaiból. / Hilfsbuch zu slawistischen Seminarübungen. Ausgewählte Schriften von Ferenc Gregor.* ELTE, Szláv Filológiai Tanszék. Budapest.
- Hadrovics László – Gáldi László 1989. *Magyar–oroszl / Orosz–magyar szótár* (8. változatlan kiadás). Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Hadrovics László 1994. *Segédkönyv a szlavisztikai szemináriumi gyakorlatokhoz Hadrovics László válogatott írásaiból. / Hilfsbuch zu slavistischen Seminarübungen. Ausgewählte Schriften von László Hadrovics.* Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- Hadrovics László 1992. *Magyar történeti jelentéstan (Rendszeres gyakorlati szókincsvizsgálat).* Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Hollós Attila 1996. *Az orosz szókincs magyar elemei.* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 206. sz. Magyar Nyelvtudományi Társaság. Budapest.
- Jászay László – Tóth László 1987. *Az orosz igeaspektusról – magyar szemmel.* Tankönyvkiadó. Budapest.
- Jászay László 1993. *Лекции по глагольному виду.* Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- Király Péter 2006. *A honalapítás vitás eseményei. A kalandozások és a honfoglalás éve.* Dimensiones Culturales et Urbanales Regni Hungariae 10., Örökségünk Kiadó Bt. Nyíregyháza.
- Kiss Lajos 1978. *Földrajzi nevek etimológiai szótára.* Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Kiss Szemán Róbert 2010. *Szláv pokol Pesten. Ján Kollár munkássága 1819 és 1849 között.* Cathedra Philologiae Slavicae, Balassi Kiadó. Budapest.
- Kniezsa István 1955. *A magyar nyelv szláv jövevényszavai I–II.* Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Kniezsa István 2000. *Magyarország népei a XI. században.* Lucidus Kiadó. Budapest.
- Kniezsa István 2003. *Helynév- és családnév vizsgálatok, Kelet-Magyarország helynevei.* Lucidus Kiadó. Budapest.
- Lukács István 2001. *A megváltó Mátyás király színeváltozása a szlovén néphagyományban és szépirodalomban.* Lucidus Kiadó. Budapest.
- Lukács István 2000. *Dramatizirani Kajkavski Marijin Plač iz Erdeja 1620 – Dramatizált kaj-horvát Mária-síralom Erdélyből.* Slovenika. Hrvatska Samouprava Budimpešte. Budapest.
- Nyomárkay István 1996. *Sprachhistorisches Wörterbuch des Burgenlandkroatischen.* Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Nyomárkay István 2004/a. *Nyelvi kölcsönhatás a szavak tükrében (A magyar–horvát nyelvi kapcsolatok múltja és jelene).* Nyomárkay István akadémiai székfoglaló beszéde. Elhangzott 2004. november 15-én az MTA-n. <https://mta.hu>
- Nyomárkay István 2004/b. *Die ungarischen Vorbilder der kroatischen Spracherneuerung im Spiegel der zeitgenössischen terminologischen Wörterbücher.* In: *Nyelveink múltja és jelene.* Opera Slavica Budapestinensia. Linguae Slavicae. ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszék. Budapest. 85–99.

- Nyomárkay István 2009. Nyelvújítások Közép-Európában. In: Bárdosi Vilmos (szerk.): *Quo vadis philologia temporum nostrorum? Korunk civilizációjának nyelvi képe*. Tinta Könyvkiadó. Budapest. 211–7.
- Nyomárkay István 2011. Egy érdekes nyelvi kölcsönhatás. In: Bárdosi Vilmos (szerk.): *Tegnapi filológiánk mai szemmel*. Tinta Könyvkiadó. Budapest. 111–3.
- Nyomárkay István 2013. *Szláv szomszédaink*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Pátrovics Péter 2004. *Az aspektus története és tipológiája*. Philosophiae Doctores. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Pátrovics Péter 2009. A nyelvújítás többnyelvű kontextusban. *Polisz* 2009/116. Kráter Műhely Egyesület. Budapest. 33–40.
- Pátrovics Péter 2018. *A lengyel igeaspektus kérdései. Lengyel–magyar strukturális aspektusszótár*. Lengyel Kutatóintézet és Múzeum. Budapest.
- Pátrovics Péter 2020. *Magyar lexikai hatás a lengyel nyelvben*. (Elhangzott 2020. február 21-én az ELTE BTK-n, az ELTE–Anyanyelvápolók Szövetsége által megrendezett „Anyanyelvek napja” c. konferencián) e-nyelvmagazin.hu 2020. 04. 15.
- Stachowski, Marek 2002. Uwagi o wybranych etymologiach węgierskich w języku polskim. *Studia Slavica Hungarica* 47/1–2. 45–52.
<https://doi.org/10.1556/sslav.47.2002.1-2.4>
- Szabados György 2021. Árpádok és Piastok. A lengyel–magyar kapcsolatok első századai. *Rubicon* 2021/7. 4–11.
- Tapolcai László 2010: *Lengyelország történeti és mitikus kezdetei. A tér alakulása*. United U-rope Bt. Budapest.
- Várnai Dorota 2019. *Wokół polskiej i węgierskiej literatury epoki renesansu*. Opera Slavica Budapestinensia, Litterae Slavicae. ELTE, BTK, Szláv Filológiai Tanszék. Budapest.
- Vig István 2011. *Verancsics Fautus Dictionáriuma A Korabeli Európai Kontextusban*. Tinta Könyvkiadó. Budapest. <https://doi.org/10.17161/scn.1808.9954>
- Vig István 2017. Új szempontok a magyar egyházi szókincs jövevényszavak eredetének pontosabb meghatározásához. In: *Világkép és etimológia, Írások Nyomárkay István 80. születésnapjára*. Modern Filológiai Társaság. Budapest. 305–14.
- Wacha Balázs 1976. Az igeaspektusról. *Magyar Nyelv* 59–69.
- Wolosz, Robert 1989/a. Wyrazy węgierskie w języku polskim. *Studia Slavica Hungarica* 35. 215–317., 37. 3–27.
- Wolosz, Robert 1989/b. Wyrazy węgierskie w języku polskim. *Studia Slavica Hungarica* 37. 3–27.
- Zoltán András 2004. *Oláh Miklós Athila című munkájának XVI. századi lengyel és fehérorosz fordítása*. Dimensiones Culturales et Urbariales Regni Hungariae 6., Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszék, Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar, ELTE Ukrán Filológiai Tanszék. Nyíregyháza.
- Zoltán András 2005. *Szavak, szólások, szövegek. Nyelvészeti és filológiai tanulmányok*. Lucidus Kiadó. Budapest.

- Zoltán András (szerk.) 2010. *Király Péter „A honalapítás vitás eseményei” fogadtatása. Állásfoglalások, vélemények és további többirányú kutatások.* Dimensiones Culturales et Urbanales Regni Hungariae 11., Nyiregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszék. Nyiregyháza.
- Zoltán András 2012. A szláv denazalizáció a magyar szavak tükrében. In: Bárdosi Vilmos (szerk.): *A szótól a szövegig.* Tinta Könyvkiadó. Budapest. 277–80.
- Zoltán András 2017. Szláv jövevényszavaink néhány időrendi és nyelvföldrajzi kérdése. *Magyar Nyelv* 1–9. <https://doi.org/10.18349/MagyarNyelv.2017.1.1>

Pátrovics Péter

nyelvész, tanszékvezető egyetemi tanár
ELTE BTK Lengyel Filológiai Tanszék
E-mail: patrovics.peter@btk.elte.hu
<https://orcid.org/0000-0002-4226-3576>

Abstract

PÁTRÓVICS, PÉTER

SLAVICA NON LEGUNTUR OR WHY IS THE KNOWLEDGE OF SLAVIC LANGUAGES IMPORTANT FOR HUNGAROLOGISTS?

Through our shared cultural and linguistic heritage with the Slavs, the paper aims to draw the attention of Hungarian researchers to the importance of knowledge of Slavic languages and cultures. Slavic studies in Hungary have contributed to the results of Hungarian studies to a considerable extent. Slavic studies are essential for the study of the Hungarian language, but it can also help to place certain Hungarian language categories (e.g., the verb aspect) and tendencies (e.g., the formation of verbs, the large-scale spread of their use and continuous changes) in a broader linguistic context and to understand them better. Without knowledge of the languages and cultures of the Slavic peoples who have lived with us for centuries, the world of Central and Eastern Europe cannot be understood, nor can the specific interculturality that is so characteristic of our area. After summarising the conclusions, the study ends with a call to learn about Slavic languages.

Keywords: Slavic languages, Slavic studies, Hungarology, East-Central Europe